

Geopolitika narativa podjele: studija slučaja Republike Cipar

Hodak, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:782496>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-22**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - graduate works of students of political science and journalism / doctoral thesis](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Ivona Hodak

**Geopolitika narativa podjele: studija slučaja
Republike Cipar**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**Geopolitika narativa podjele: studija slučaja
Republike Cipar**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marta Zorko

Studentica: Ivona Hodak

Zagreb, rujan 2019.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Geopolitika narativa podjele: studija slučaja Republike Cipar*, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Marti Zorko, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivona Hodak

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Etnički nacionalizam i podjele	3
3. Neovisnost Republike Cipar.....	5
3.1. Ciriški i Londonski sporazum 1959.....	8
4. Grčko-turski odnosi.....	10
4.1. Pitanje ujedinjenja otoka.....	11
5. Utjecaj vanjskih aktera	15
5.1. Grčka	15
5.2. Turska.....	17
5.3. Velika Britanija	18
5.4. Europska unija.....	19
6. Europeizacija Cipra	22
7. Rješenja ciparskog problema	26
8. Zaključak.....	28
9. Literatura	30
10. Sažetak i ključne riječi	33
11. Popis kratica	35

1. Uvod

Od samih početaka formiranja granica i određivanja službenih državnih tvorevina prošle su tisuće godina pri čemu je na tadašnje svjetske poretke utjecalo mnogo faktora. Svjetski ratovi, klimatske promjene, kolonijalne vladavine su uvelike utjecali i mijenjali sliku svijeta i geopolitičkog svjetskog poretka i odnosa među državama. Utjecaj velikih svjetskih sila pokazuje njihovu moć kako prije tako i danas. Mnoge države danas nastale su raspadom neke državne tvorevine na njih nekoliko posredstvom brojnih čimbenika. Danas gledajući postoje mnoga istraživanja i brojna literatura koja pokrivaju područja nastanka države kao političke tvorevine, ali i njezino definiranje. Govoreći o tome bitno je naglasiti kako su ljudi od davnina težili izgradnji zajednica koje su bile formirane prema njihovim načelima i identitetima sve dok se među samim ljudima nisu počele naglašavati sve veće razlike, posebice u zajednicama koje je činila nekolicina naroda.

Jedan od razloga mogućeg sukoba među narodima tiče se etničke različitosti koje mogu dovesti do međusobnih napetosti koje eskaliraju u oružani sukob. Primjer koji se može navesti je slučaj Republike Cipar koja se može smatrati specifičnom tvorevinom podijeljenom na dva dijela između grčkog i turskog dijela stanovništva. Pitanje podijeljenosti otoka i danas je tema mnogih znanstvenih istraživanja, jer se ne nazire ikakvo rješenje tog problema. Unatoč utjecaju mnogih velikih sila koje su doprinijele razvoju situacije kakva je danas, „grčko-turski odnosi nisu se poboljšali ni u okvirima NATO-a, a pitanje je hoće li se poboljšati i u okvirima Europske unije“ (Zorko, 2007: 115). Problemi s kojima se Cipar suočio zbog napetosti između etnički različitih naroda može eskalirati, ali Europska unija i druge zemlje predstavljaju svojim utjecajem stup stabilnosti i mira. Cipar kao država ima mnoge specifičnosti koje će se nastojati pokazati u ovome radu.

Etnička podijeljenost Cipra i njezine geopolitičke odrednice su tema ovog rada koja obuhvaća područja međunarodnih odnosa i geopolitike. Očuvanje sigurnosti, stabilnosti i mira smatraju se glavnim zadaćama glavnih aktera na samome otoku, ali i međunarodnih aktera što daje poseban značaj. Iako je od etničke podijeljenosti Cipra prošlo skoro pola stoljeća, održavanje *statusa quo* za sada predstavlja jedino rješenje. Na etničku podijeljenost otoka veliki utjecaj imali su međunarodni akteri koji su pokušali pronaći moguća rješenja, ali time pokazuju i svoje povijesne i kolonijalne veze spram otoka.

Pregledom i analizom literature pokušat će se opisati situacija u razdoblju od nastanka Republike Cipar, podjele otoka i napetosti u grčko-turskim odnosima pa sve do danas, odnosno utvrditi uzročno-posljedičnu vezu između Cipra i ostalih aktera. U nastavku će se

ukratko objasniti pojmovno određenje podjele i etničkog nacionalizma te kako je došlo do sukoba između naroda i proglašenja Republike Cipar. Potom će se spomenuti specifičnosti vezane uz napetosti oko grčko-turskih odnosa i pitanja ujedinjenja otoka i razlikama koje postoje između naroda. Utjecaj vanjskih aktera je uvelike vidljiv, pri čemu se najviše ističu Grčka, Turska, Velika Britanija i Europska unija koje žele ostvariti što veću moć na tom području i osiguravati mir i stabilnost. U konačnici, ulaskom Cipra u Europsku uniju započeo je proces europeizacije otoka što se smatra jednim od rješenja ciparskog problema. Ističe se bitnost europeizacije za „razumijevanje kako je pristupanje Europskoj uniji značilo različite stvari i očekivanja za uključene strane“ (Casaglia, 2018: 3) no europeizacija nije jedino moguće rješenje postojeće situacije.

U radu će se nastojati odgovoriti na pitanje koja je uloga pojedinih svjetskih sila – Velike Britanije, Turske, Grčke i Europske unije u rješavanju ciparskog problema i indirektnu, odnosno direktnu umiješanost u nastalu situaciju? Glavna teza rada je kako spomenuti akteri produbljuju narative podjele inzistirajući na vlastitim mehanizmima rješavanja ovog pitanja. Vlastiti mehanizmi iza kojih se kriju sukobljeni interesi dodatno produbljuju te podjele. Stoga je jedino rješenje u ovakvom srazu snaga održavanje trenutnog stanja. Analizom dosadašnjih istraživanja i literature pokazat će se specifičnosti podjele otoka i uloge vanjskih aktera u održavanju *statusa quo*.

2. Etnički nacionalizam i podjele

Općenito gledajući svijet se sastoji od mnoštva država koje su formirane na različite načine i koje su nastale kolonijalnim oslobođenjima, proglašenjem neovisnosti ili međusobnim sukobima. Pojam podjele „implicira suprotnosti među pojedinim dijelovima i održava različite interese“ te „pojam podjele ima izrazito političko/geopolitičko značenje“ (Pavić, 2007: 227). Primjer koji se može navesti vezan uz geopolitičke podjele je Republika Cipar. Cipar je suočen s podjelom otoka na dva dijela između turskog i grčkog stanovništva. Očito je da je podjela prije svega etničke prirode te da je usko povezana s etničkim nacionalizmom. Osim toga kao što je već navedeno utjecaja u podjeli svakako imaju i određeni vanjski akteri koji brane svoje interese i imaju određenu ulogu.

Cipar kao država povijesno je bila nastanjena mnogim narodima i etničkim zajednicama među kojima je za vrijeme britanske kolonijalne vladavine postojao suživot i međusobno uvažavanje. Tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća na području Cipra živjelo je tada pet najbrojnijih etničkih zajednica, među kojima su pored ciparskih Turaka i ciparskih Grka, bili nastanjeni i Maroniti, Latini i Armenci. Najzastupljeniji su bili ciparski Grci koji su tada činili oko 80% populacije te su bili prilično dominantna etnička zajednica. Svoj utjecaj su iskazivali u oblikovanju vlastite kulture no s većim doseljavanjem Turaka to se počelo mijenjati. U skladu s prilagodbom na porast turskog stanovništva počela se mijenjati demografska slika Cipra te su bile sve više i više uočene razlike između Grka i Turaka. „Porast grčkog nacionalizma 1820-ih i 1830-ih zahvatio je ciparske Grke“ (Solsten, 1993: 55) što je izazvalo i suprotnu stranu na jačanje turskog nacionalizma.

Obje etničke zajednice – ciparski Grci i ciparski Turci, zadržali su snažne i čvrste kako kulturne tako i političke veze sa Grčkom i Turskom. Takvu situaciju posebice možemo danas vidjeti kada se govori o rješavanju ciparskog problema te umiješanost i utjecaj obje države. Analiza etničkog nacionalizma je posebice bitna kako bi se uočili korijeni problema i sukoba u ovom slučaju između dviju etničkih zajednica ili je riječ isključivo o političkoj igri koja odgovara samo onima kojima odgovara održavanje napetosti i podijeljenosti na otoku. No „percepcija zajedničkog podrijetla i povijesti s Turskom ili Grčkom bila je ključna u mobiliziranju svake zajednice u korist konkurentnih nacionalističkih projekata“ (Loizides, 2007: 174). Jačanje nacionalizma sa grčke strane osiguravalo je u jednu ruku zaštitu od dominacije Turaka dok s druge strane turski nacionalizam je potaknut strahom od grčke marginalizacije na otoku i straha od dubljeg sukoba. Nakon niza godina ovisnosti o matičnim državama možemo se pitati postoji li još uvijek toliko jaka veza između ciparskih Grka i

Turaka s njihovim matičnim državama, osjećaju li se još povezano s njima te žele li očuvati taj identitet ili će se prepustiti zapadnoj kulturi i europeizaciji.

Etnički nacionalizam autor Loizides povezuje s otočnim patriotizmom pri čemu se „pozivalo na pomirenje između dviju zajednica na temelju neetničkih rascjepa“ (2007: 178). U prilog pomirenju ide i mišljenje ciparskih političkih elita o udaljavanju od etničkih država i formiranju novih identiteta. Ciparski diplomat i ministar vanjskih poslova George Iacovou je posebno naglasio da bi i ciparski Grci i Turci trebali gledati prema budućnosti, manje se osvrtni na prošlost i podjele koje postoje. U jednom je intervjuu vezano uz budućnost Cipra i odnosa sa Grčkom rekao: „Grčka ne poznaje Cipar. Mnogi grčki političari imaju sjenoviti pogled na ono što se događa i ne poznaju mnogo uglova Cipra i Ciprana. Stoga, kao nacionalizam ciparskih Grka, imamo odgovornost da branimo naš interes i da ne uzimamo zdravo za gotovo da bi Grčka mogla misliti na sve te aspekte, projicirati ih i braniti. Trebali bismo biti u prvom redu (Iacovou 1999; u Loizides, 2007: 181).

Cipar ima duboko podijeljeno društvo koje je prožeto međusobnim sukobima koji se teško rješavaju. Uspostavom Republike Cipar i vlašću koja je bila podijeljena između svih strana, razvojem demokracije i demokratskih načela vlasti nastojalo se osigurati stabilnost i mir. Uspostavom države i oslobođenjem od britanske kolonijalne vlasti trebalo je dovesti do stabilne i snažne države no Republika Cipar je bila čista suprotnost tome - nestabilna i krhka i utemeljena na narativima podjela, a ne jedinstva.

Povijesni odnosi između Grka i Turaka na otoku koji će biti detaljnije pojašnjeni u nastavku rada su uvelike utjecali na sadašnju situaciju koja je još uvijek određena podjelom otoka na dva dijela. Iako se od međunarodne zajednice i njezinih aktera očekivalo rješavanje ciparskog problema, potrebni koraci se nisu poduzeli te iz tog razloga stalno svjedočimo i čitamo kako su pregovori oko ujedinjenja i pomirenja propali. Posljednjih nekoliko godina u razdobljima društvenih kriza, čitava Europa i europske države među kojima je i Cipar su se suočile s porastom nacionalizma i ekstremne desnice. „U Europi su glavni faktori koji pridonose ponovnom jačanju nacionalizma radikalizacija islama, imigracijska kriza i strah od globalizacijskog valjka. Fenomen nacionalizma na Cipru malo je složeniji“ (Koumoullis, 2017) koji u ovom slučaju još više pokazuje složenost situacije na otoku i odnosa među narodima.

3. Neovisnost Republike Cipar

Cipar kao otok, ali i kao država predstavlja vrlo bitnu geostratešku točku između Mediterana i Bliskog istoka koja je kroz povijest bila bitna velikim silama i mjesto koje je služilo kao povoljna ratna baza. Kada se govori o nastanku Republike Cipar može se reći da postoje dvije faze razvoja koje su obuhvaćale sučeljavanje *enosisa*¹ i *taksima*² pri čemu je prvi bio prisutan prije Prvog svjetskog rata, a drugi nakon završetka Drugog svjetskog rata kada je uslijedilo i proglašenje neovisnosti i podjela otoka. Želje ciparskih Grka da konačno uspostave mir na otoku i ujedine ga s Grčkom, sprječavali su oslabljeni odnosi sa ciparskih Turcima. Zajednički život ciparskih Turaka i Grka na otoku je bilo nešto što se očekivalo dugi niz godina. Ideja ciparskih Grka za ujedinjenjem bila je prihvaćena i od strane Ciparske crkve, ali i od same Grčke koja je težila zauzimanju cjelokupnog prostora. Za vrijeme britanske uprave i njezine kolonijalne vlasti ciparski Grci su morali imati potporu Britanaca za provođenje enosisa, ali je britanska vlast uvijek bila suzdržana te je priželjkivala *status quo*. Iako u prijevodu pojmova - enosis i taksim znače različite stvari, u doslovnom prijevodu oba pojma gaje narativ podjele, jer se u smislu geopolitičkih diskursa definiraju drugačije od grčke i od turske strane. Prema grčkoj strani enosis u prijevodu znači ujedinjenje, ali ujedinjenje s Grčkom što u konačnici zahtijeva podjelu na otoku prema turskom stanovništvu dok s druge strane taksim označava podjelu, odnosno osamostaljenje dijela otoka kao zasebnog entiteta u korist turske strane. Stoga oba pojma iako su različitih značenja predstavljaju podjelu u kontekstu narativa.

Nakon godina koje su ciparski Grci proveli u napetosti prema ciparskim Turcima, počela se formirati grčka nacionalna svijest koja je trebala osvijestiti ciparske Grke na ujedinjenje s Grčkom i rješavanje problema i odnosa s Turcima. 1921. godine osnovana je Nacionalna skupština ciparskih Grka „čija je osnovna orijentacija bila bojkot britanske uprave, bez obzira na ekonomske posljedice“ (Janković i Simić, 2015: 22). Iako su bili pod britanskom kolonijalnom vlašću, ciparski Grci nisu želje produbljenje moći Velike Britanije na otoku, stoga nisu prihvatili niti svojatanje otoka od strane Velike Britanije. U međunarodnim krugovima uvidjelo se značenje i položaj Cipra te je s vremenom njegova bitnost porasla, a s time i geostrateški interesi drugih zemalja. Iako je Cipar bio pod britanskom upravom, nije doživio vojno i ekonomsko opustošenje, već su se uvidjele mnoge koristi, posebice u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Projekti modernizacije i poticanje

¹ grč. ujedinjenje

² tur. podjela

ekonomskog razvoja su se povećavali. Financijske reforme uvelike su potaknule gospodarstvenike i farmere u poljoprivredna ulaganja, a obrazovna reforma donijela je izgradnju novih škola za nove generacije ciparskog stanovništva. Kako bi povezali izolirana i zabačena sela sa većim gradovima, potaknuta je izgradnja novih cesta. Općenito infrastruktura i ekonomija su polako napredovale (Solsten, 1993: 23), a naslijeđe britanske tradicije potaknulo je Veliku Britaniju i u ulaganje znatnih sredstava u infrastrukturu vojnih baza.

Kako je rastao značaj Cipra u međunarodnim krugovima, tako su pedesetih godina Grčka i Turska iskazale svoju zainteresiranost spram otoka. Turci su u samom početku bili suzdržani i prihvaćali su održavanje neutralnog stanja, ali i dalje nisu prihvaćali grčki enosis. Ideja britanske vlasti o uspostavi samouprave na otoku naišla je na kritike od strane ciparskih Grka dok su Turci prihvaćali s mišljenjem da je to kraj enosisa i mogućnost nametanja taksima. Takva ideja potakla je turski nacionalizam te je 1954. godine osnovano „udruženje "Cipar je turski", čiji je osnovni program bio taksim – podjela Cipra ili njegovo vraćanje Turskoj ukoliko bi bio promijenjen *status quo*“ (Janković i Simić, 2015: 26). Napetosti između ciparskih Grka i Turaka nastavili su se i u narednim godinama što je dovelo do pokreta koji je bio nacionalističke prirode.

Veliku ulogu u rješavanju ciparskog problema na sebe je preuzela Nacionalna organizacija ciparskih boraca (EOKA)³ kojoj je glavni cilj bilo ukidanje britanske kolonijalne vladavine i stvaranje nove države. Granice koje bi obuhvaćala nova država obuhvaćale su čitav otok Cipar i Grčku. Iako u svom programu EOKA nije navodila podržavanje provođenja enosisa, jasno je iz njihovog djelovanja i programa da je to jedan od glavnih ciljeva. EOKA kao organizacija imala je potporu ciparske Crkve i ciparskih Grka što je dodatno potaklo jačanje ciparskog nacionalizma. Iako politički krugovi nisu davali prevelike šanse nastavku djelovanja, 1945. godine bio je vrhunac njihove moći i ostvarenja ciljeva. Te godine u Velikoj Britaniji na izborima je pobjedu odnijela Laburistička stranka koja je u svom programu davala potporu Cipru kao neovisnoj državi te se oštro protivila kolonijalnoj vladavini. Liberalni svjetonazor se u svakom smislu kosio sa bilo kakvim oblikom kolonijalne vladavine i ugnjetavanjem. Takav događaj davao je nadu ciparskim Grcima i EOKA-i te su smatrali da je to veliki korak prema proglašenju neovisnosti Cipra.

U svom programu EOKA je navodila kako joj je glavni cilj djelovanje za dobrobit ciparskog naroda kao kolektiva te mnogi smatraju da je svojim djelovanjem poticala nelegalno ratovanje između ciparskih Grka i Turaka oko položaja i utjecaja na otoku. Isticanje

³ EOKA (grč. *Ethniki Organosis Kyprion Agoniston* - The National Organization of Cypriot Fighters)

slobode i samoopredjeljenja su bili samo neki od ciljeva borbe. Osim toga, oslobođenje Cipra od britanske vladavine postalo je pitanje vremena. Britanski utjecaj i vladavina postali su uteg na Cipru te se čekao pravi trenutak rješavanja. S obzirom na program koji je navodila organizacija mnogi će se složiti da je bila isključivo politički orijentirana. Iz tog razloga „EOKA-ina posvećenost političkim ciljevima ne iznenađuje kada se uzme u obzir da je organizacija nastala iz konzervativnog društvenog konteksta koji je bio naklonjen Zapadu i nije imao za cilj stvaranje drukčijeg socijalnog modela ili odvajanje Cipra“ (Karyos, 2009: 5). Ignoriranje društvenih i ekonomskih problema smatralo se negativnom stranom EOKA-inog djelovanja, jer nije marila za razlike koje su postojale između dvije strane, već je gledala na ciparske Grke koji bi trebali biti dominantniji i moćniji na otoku u vlastitoj državi.

Ono što se očekivalo od britanske strane je priznavanje prava na samoodređenje što bi u konačnici značilo prestanak britanske kolonijalne vladavine. Velika Britanija je pružala otpor željama Grčke i Turske za stvaranjem nove države te je na konferenciji u Londonu 1955. godine došlo do njihovog sukoba. Turski predstavnici su smatrali da se veze između Turske, Grčke i Cipra moraju održati zbog „povijesne, strateške, ekonomske i legalne veze Cipra s Turskom“ te se „Turska protivi svakoj promjeni statusa“ (Janković i Simić, 2015: 27). Niti jedna strana nije prihvaćala druge segmente osim onoga što su one same željele – Grčka nije željela priznati da podupire enosis već je navodila da je to isključivo želja za samoopredjeljenje dok je Turska po prvi put naglasila želju za razgraničavanjem između dva naroda. Situacijom na Cipru nisu upravljali samo oni koji su imali izravne veze već su utjecaja imale i Sjedinjene Američke Države koje su predlagale rješavanje problema od strane Turske, Grčke i Velike Britanije te se sve temelji na njihovom dogovoru.

Rješenje situacije na Cipru nije se naziralo. Nakon svih bezuspješnih pregovora između Velike Britanije, Turske i Grčke i pokušaja guranja svojih ideja u prvi plan, britanski ministar Harold MacMillan⁴ je predložio dvostruki plan i konačnu nadi i rješenje ciparskog problema. Godine 1958. MacMillan je predstavio prvu verziju plana koji se odnosio na sudjelovanje vanjskih aktera u ciparskoj Vladi, pri čemu bi glavnu riječ imale Velika

⁴ Harold MacMillan bio je britanski ministar vanjskih poslova, a kasnije i premijer britanske vlade od 1957. godine. Veliku ulogu imao je u rješavanju ciparskog problema pri čemu nije želio popustiti niti jednoj strani u provođenju njihovih namjera. MacMillan je u svome mandatu djelovao kao arbitar između sukobljenih strana u nadi da će se pronaći rješenje za nastalu situaciju. Veliku ulogu je imao kako u britanskoj politici tako i u ciparskoj koja je bila prilično krhka i nestabilna u to vrijeme. Za detaljniju ulogu MacMillana na Cipru i Bliskom istoku, vidi: Louis, William Roger (1997) Harold Macmillan and the Middle East Crisis of 1958. *Proceedings of the British Academy*, 94: 207-228.

Britanija, Turska i Grčka koje bi imale kontrolu nad ministarstvima unutarnjih i vanjskih poslova te obrane. Iako je plan isprva bio prihvatljiv, u konačnici je odbijen od strane Ciprana zbog inzistiranja na odvajanju vlasti i stjecanju samostalnosti. S druge strane, druga verzija plana obuhvaćala je samostalnu vladu Cipra bez miješanja vanjskih aktera, pri čemu bi turska strana dobila još veću moć nego što ju je imala te bi mogla provesti svoj plan taksima. Želja Harolda MacMillana da provede osmišljeni plan doveden je u pitanje nakon Bagdadskog pakta i napete situacije na otoku, ali „MacMillanova vlada nikada nije prihvatila grčko-turske razgovore ili ideje o nezavisnosti“ (Varnava, 2010: 96). Prihvatanje grčke ili turske ideje od strane britanske vlade značila je u konačnici kraj britanske vladavine na tom području i gubitak dijela moći. Nakon još jednog bezuspješnog pregovaranja, britanska vlast je postala svjesna da Turska i Grčka neće lako predati područje Cipra te da će morati uspostaviti kompromis za konačno rješenje. Razgovori između Grčke i Turske nisu obuhvaćali niti enosis niti podjele i stoga je to bilo potpuno novo poglavlje u ciparskoj budućnosti. Sporazumi iz Züricha i Londona 1959. godine bili su prekretnice u ostvarenju ciparskog osamostaljenja i stvaranja neovisnosti i proglašenja Republike Cipar.

3.1. Ciriški i Londonski sporazum 1959.

Ciparski problem se s vremenom našao na granici rješavanja, gdje su obje strane iskazale interes za time što se i pokazalo potpisivanjem sporazuma i brojnih ugovora. 1959. godine održali su se bilateralni sastanci u Zürichu gdje je potpisan takozvani Ciriški sporazum. Sporazumom je određeno da će Ciprom vladati novi politički predstavnici, pri čemu stara garnitura nema prava odlučivanja, ali bez prisutstva predstavnika ciparskih Turaka i ciparskih Grka. Ciriškim sporazumom određena je osnovna struktura Republike Cipar, podjela između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti te ovlasti koje imaju. Potpisivanje ovog sporazuma bio je rezultat „mrtve točke u kojoj je antikolonijalna borba ciparskog naroda dovedena u situaciju zbog pogrešnog izbora vođenja oružane borbe koju je usvojila EOKA“ (Parikiaki.com, 2016). U tom trenu ciparskim Turcima i Grcima bilo je dovoljno da se britanska kolonijalna vlast ukloni i da se smire napetosti koje su mogle eskalirati.

Iste godine sastali su se predsjednici vlada Velike Britanije, Turske i Grčke te predstavnici ciparskih Turaka i ciparskih Grka koji su potpisali Londonski sporazum. Londonski sporazum sadrži nekoliko ugovora, među kojima su najbitniji Osnovna struktura Republike Cipar, Ugovor o jamstvu Republike Cipar, Velike Britanije, Turske i Grčke i Ugovor o savezu između Republike Cipar, Turske i Grčke. Vlast je podijeljena između turske

i grčke strane dok je Britanija dobila posebna područja koja su bila namijenjena kao vojne baze. Godinu dana kasnije sve strane su postigle dogovor i suglasnost o proglašenju neovisnosti, točnije 1.7.1960. dok je 16.8.1960. godine proglašena neovisnost Republike Cipar. „Bez obzira na postignutu slogu Grčke, Turske i Velike Britanije u rješavanju ciparskog problema, bilo je očigledno da se ciparski Turci uz snažnu podršku matice, protive ideji enosisa – ujedinjenja Cipra s Grčkom“ (Janković i Simić, 2015: 33) te „pri stvaranju nove države trebalo je zaista na svakoj strani očekivati mnogo odricanja – od Britanije da odustane od okupacije, Grčka od ujedinjenja, a Turska od podjele“ (Pavić, 1965: 72). Krajem 1960. godine koja je označena kao prekretnica u ciparskoj povijesti, Republika Cipar postaje članom Ujedinjenih naroda, kao britansko kolonijalno područje postaje neovisan član Commonweltha te član Vijeća Europe.

Potpisivanje Ciriškog i Londonskog sporazuma i niza drugih dokumenata te proglašenjem Republike Cipar, može se reći kako je postignut veliki diplomatski uspjeh međunarodnih aktera u pokušaju rješavanja ciparskog problema. Najvažniji dokument i ugovor koji su potpisale države smatra se Ugovor o jamstvu kojeg su potpisale Velika Britanija, Turska i Grčka. Navedene sile smatraju se državama jamcima koje su se obvezale na niz zadaća. Potpisivanjem Ugovora usuglasile su se „da osiguraju očuvanje neovisnosti, teritorijalnog integriteta i sigurnost Cipra; da osiguraju poštivanje Ustava, i da ne sudjeluju u političkoj i ekonomskoj uniji Cipra s bilo kojom drugom državom i da se obvezuju na zabranu svake aktivnosti na promociji, direktnoj ili indirektnoj, unije ili podjele otoka“ (Janković i Simić, 2015: 35). Iako su se države obvezale očuvati mir na otoku, nepovjerenje i netrpeljivost između dvije etničke zajednice je bila neizbježna. Pitanje vremena je bio početak sukoba što dovodi otok na sam početak bez mogućnosti rješavanja svi nastalih problema.

4. Grčko-turski odnosi

S proglašenjem Republike Cipar zaoštrili su se odnosi između dvije zajednice koje su dijelile zajedničku državu. Obje strane započele su s jačanjem nacionalizma koji se može smatrati okidačem nastavka sukoba. Prvi kamen spoticanja bile su ustavne promjene koje su se ticale diplomatskih odnosa sa drugim državama, ali i pitanja unutarnjih poslova vezanih uz vojsku. Iz dana u dan su se mogle vidjeli sve veće nejednakosti između ciparskih Turaka i Grka. Ciparski Grci su potaknuti nacionalizmom vratili ideju enosisa dok su ciparski Turci jačali ideju taksima. Obje ideje bile su u suprotnosti sa Ustavom Republike Cipar, ali i u suprotnosti s Ugovorom o jamstvu kojim su jamčili sprječavanje nastanka unije ili podjelu otoka. Zaoštavanje odnosa, velike razlike i nejednakosti između oba naroda su rasle sve više i više.

Grčko-turski odnosi oduvijek su bili prilično složeni. Iako je Cipar kroz povijest dugi niz godina bio pod kolonijalnom vladavinom, nisu se promijenile njezine etničke i vjerske karakteristike i osobine. Od samih početaka Grci su bili mnogobrojnija i većinska zajednica, sve dok Turci nisu bili prisilno kolonizirani. Veliki problem grčko-turskih odnosa nije bila isključivo njihova etnička različitost već i razmještaj na otoku i zauzimanje bitnih strateških luka i gradova za koje su Grčka i Turska smatrale da su izvor bogatstva. Iako je turska zajednica bila manjina na otoku, smatrali su da imaju pravo na određeni dio teritorija. Ono što je za Tursku bila opasnost je samostalnost Cipra ili unija Cipra i Grčke (ono što je Grčka oduvijek htjela ostvariti, to jest provesti enosis). Razlike između ciparskih Turaka i ciparskih Grka nisu samo političke prirode nego mogu izazvati i ekonomske probleme koji se tiču trgovinskih razmjena s matičnim državama, a posebice Velikom Britanijom.

S jedne strane, pitanje ujedinjenja otoka utjecalo je na ekonomski razvoj Cipra kao države no s druge strane, utjecalo je i osiguravanje temeljnih ljudskih prava s obje strane. Gledajući na problem s društvene razine za obje zajednice je suprotna strana smatrana nacionalnom manjinom kojoj je trebalo pripisati određena ljudska prava. Takav način djelovanja nije doveo do pomaka u rješavanju ciparskog pitanja i grčko-turskih odnosa. Sudjelovanje u vlasti kao pripadnika druge zajednice je održavao određenu razinu demokracije koju su zahtijevale zapadne sile, pri čemu su tursku stranu smatrali manje demokratskijom te nisu željeli njezinu premoć. Svakako u odnosima između ciparskih Grka i ciparskih Turaka doprinijela je i europeizacija otoka koja je otvorila nova poglavlja rješavanja povijesnih problema.

4.1. Pitanje ujedinjenja otoka

Nakon 1960. godine i proglašenja Republike Cipar predlagale su se izmjene ustava oko podjele vlasti koje su bile potrebne. Predstavnici etničkih zajednica i sami pripadnici tih zajednica bili su prilično sumnjičavi spram ustavnih promjena, smatrajući da je želja Grčke i ciparskih Grka osnažiti svoju moć ustavnim promjenama kako bi potkopali ciparske Turke i smanjili utjecaj Turske. Nakon žestokog protivljenja Turske grčkim postupcima, jedino preostalo rješenje s njihove strane je obrana i uzvratanje udarca. Ciparski Turci nisu željeli prepustiti vlast grčkoj strani, iako su do tada ciparski Grci stekli status jedinog predstavnika ciparske vlasti i autoriteta na otoku. Situacija od obične bezazlene razdvojenosti dvaju naroda pretvorila se u mogući vojni sukob nekadašnjih bliskih etničkih zajednica. Novonastala situacija pribjegavala je pitanju mogućnosti vojnog sukoba Turske i Grčke na otoku Cipru. Gledajući na povezanost Cipra s Turskom i Grčkom može se reći da su ciparski Turci i ciparski Grci žrtve velikih političkih igara i težnji drugih država za teritorijem na kojem se nalazio dio njihovog stanovništva. Niti jedna strana nije gledala u interesu etničkih zajednica već su bili okrenuti političkoj moći i osvajanju teritorija.

Unatoč naporima da se smire zaoštreni odnosi između Grčke i Turske, turske vojne snage odlučile su se za vojne napade kako bi upozorili drugu stranu. Strah koji je zavladao među ciparskim Grcima, dovodi u pitanje tursku želju za podjelom otoka i stvaranjem nove države. Niti jedna strana pa niti međunarodna zajednica nisu dali moguće rješenje problema, ali može se reći da je stvaranje neovisnosti za grčku i tursku stranu bilo jedino rješenje, odnosno stvaranje njihovih novih država. Ciparski Grci vladali bi područjima gdje je prevladavalo većinsko grčko stanovništvo. Iako ciparski Grci nisu podupirali podjelu otoka, stvaranje njihove države bio bi korak prema ostvarenju enosisa, dok bi s turske strane taksim bio proveden.

Sukobi i beskonačne nesuglasice koje su se pojavile uzrokovale su potrese u vlasti gdje je turska strana željela spriječiti grčko širenje i moguće protjerivanje Turaka. Smatrajući da ciparski Grci i dalje žele ostvariti plan enosisa, mogućnost izbivanja građanskog rata bila je sve veća. Turska strana je 1974. godine predlagala Velikoj Britaniji intervenciju na Cipru pozivajući se na Ugovor o jamstvu i dio o zabrani sprječavanja stvaranja unije s drugim državama što su ciparski Grci i željeli. Tursku ideju je britanska strana odbila, iako ju nije javno odbacila što je Turska smatrala prihvatljivim te je u srpnju 1974. godine izvršila vojnu invaziju na otok. Kako ne bi dobili osudu međunarodne zajednice za početak i izazivanje ratnog sukoba, „tursku intervenciju na Cipru premijer Bülent Ecevit je okarakterizirao je kao

"mirovnu operaciju" i povijesnu pobjedu demokracije nad diktaturom" (Janković i Simić, 2015: 52-53). Novonastala situacija izazvala je reakcije Ujedinjenih naroda koja je zatražila potpisivanje Rezolucije broj 353. Rezolucijom se pozvalo zaraćene strane i sve sudionike i vanjske aktere na očuvanje suverenosti, poštivanje neovisnosti i u konačnici poštivanje teritorijalnog područja Republike Cipar.

Ciparski Turci i ciparski Grci nastojali su postići dogovor i kompromis koji bi išao njima u korist. Nakon dugog niza godina i pregovaranja sukobljene strane se nisu uspjele dogovoriti. Osamdesetih godina prošlog stoljeća održan je niz referenduma kojim je turska strana željela formirati zasebnu državu na turskom dijelu otoka. Stoga je na osnovi provedenog referenduma 1983. godine na sjednici parlamenta turska strana proglasila Tursku Republiku Sjeverni Cipar navodeći njihovo pravo na samoopredjeljenje, što je bilo u suprotnosti s Ciriškim i Londonskim sporazumom, ali i Ugovorom o jamstvu. Međunarodna zajednica nije prihvatila proglašenje nove države niti stvaranje zasebne vlade i parlamenta. U kontekstu pitanja oblika vlasti, Sjeverni Cipar je proglasio svoj ustav i vladu te „Sjeverni Cipar ima polupredsjednički politički sustav te se smatra demokratskom republikom u kojoj kulturno naslijeđe uključuje različite utjecaje“ (Obućina, 2015: 23). Turska Republika je jedina država koja je priznala njezino formalno postojanje i s kojom ima diplomatske kontakte. Niti nakon trideset i šest godina postojanja Turske Republike Sjeverni Cipar, niti jedna druga država na svijetu nije prihvatila njezino službeno postojanje i djelovanje kao samostalne države. Intervencija Ujedinjenih naroda trebala je osigurati prekid vojnog sukoba, smirivanje nesuglasnosti i pozivanje na rješavanje ciparskog problema mirnim putem. Kako bi se spriječili daljnji mogući sukobi Ujedinjeni narodi su uspostavili Zonu razdvajanja, takozvanu zelenu liniju koja dijeli otok na dva dijela.⁵ Ideja ujedinjenja i stvaranja kompromisa sukobljenih strana na Cipru ovisila je o volji političkih moćnika Atene i Ankare pa gledajući na to iz današnje perspektive, oni i dalje imaju ključne uloge. Pokušaji mirenja i doze optimizma koje se pojave, svaki put budu urušene s jedne strane i stoga je otok i dalje podijeljen na turski i grčki dio.

Devedesetih godina 20. stoljeća Republika Cipar je predala zahtjev za ulazak u Europsku uniju što je bio korak prema europeizaciji i mijenjanju *statusa quo*. U želji da

⁵ „Zona razdvajanja ili tampon-zona oko tzv. zelene linije dijeli otok na dva dijela u dužini od oko 180km. Na pojedinim mjestima zona je široka svega nekoliko metara. (...) U okviru zone nalazi se i posebno područje pod zaštitom snaga UN (UNPA – United Nations Protected Area) koje obuhvaća međunarodni aerodrom kod Nikozije, zgrade garnizona UN i lokalitet britanskih zračnih snaga (RAF). Usprkos brojnim pokušajima UN, izostao je dogovor sukobljenih strana o ponovnom otvaranju aerodroma za promet.“ (Janković i Simić, 2015: 44)

postane punopravna članica Europske unije, Cipar se morao ponovno suočiti s problemom etničke podjele koji je bio jedan od uvjeta za pristupanje Europskoj uniji. Takva situacija je bila prilika Europske unije za približavanje tom području te širenje svog utjecaja prema Bliskom istoku i kontroli Turske kao države koja je kočila napredak razvoja Republike Cipar zbog postojanja „njezine privatne države“. Na početku novog stoljeća Ujedinjeni narodi nastojali su pokrenuti rješavanje ciparskog problema te su započeli nove pregovaračke procese. „Kofi Annan, glavni tajnik UN-a, u studenom predstavlja sveobuhvatni mirovni plan kako bi ponovno ujedinio Cipar kao dvo-zonsku, dvo-zajedničku saveznu republiku s jedinstvenim suverenitetom“ (Theodoulou, 2016). Taj sveobuhvatni mirovni plan poznat je pod nazivom Annanov plan.

Ideja stvaranja federalne države podržana je od strane međunarodne zajednice, posebice od strane Europske unije, ali i od ciparskih Grka s obzirom na činjenicu da su željeli pristupiti Europskoj uniji i rješavanje ciparskog problema je bio oblik ultimatum. Ukoliko bi ciparski Grci prihvatili Annanov plan i to im omogućilo ulazak u Europsku uniju, stvaranje federalne države je bilo rješenje. No iznenađenje se dogodilo na održanom referendumu kada su ciparski Grci velikom većinom odbili plan, a ciparski Turci prihvatili. Ciparski Turci su smatrali ukoliko prihvate Annanov plan i omogućilo se stvaranje federalne države, to bi dovelo do njihovog izlaska iz izolacije koja im je bila nametnuta nakon proglašenja Turske Republike Sjeverni Cipar. Političke igre vođa proširile su se i na uskraćivanje potpore ulaska Cipra u Europsku uniju zbog turske okupacije sjevernog Cipra. Ciparski Grci su smatrali da je Annanov plan izdaja za njihovu etničku zajednicu i da je skrojen u korist turske zajednice i prema njihovim interesima. Unatoč kočenju i na veliko iznenađenje međunarodne zajednice, Cipar je 2004. godine pristupio Europskoj uniji i postao punopravna članica, ali praktički samo polovica otoka.

Annanov plan se smatra jednim od bitnijih pokušaja ujedinjenja otoka koji je u konačnici odbijen od strane ciparskih Grka. Planom se predviđalo stvaranje federalne države Republike Cipar, odnosno Ujedinjenje Republike Cipar koja bi se sastojala od dva konstitutivna naroda s jednakim pravima i dvočlanom federalnom strukturom. Država ciparskih Grka i država ciparskih Turaka bile bi odvojene, ali sa zajedničkom vladom i parlamentom. „Država bi imala jedinstvenu međunarodno pravnu osobnost i jedinstven suverenitet“ (Theodoulou, 2016). Bilo kakve promjene u državnom smislu, koje se odnose na dodatna odvajanja ili neki drugi oblik podjele, nisu bile moguće. Predstavnicima obje etničke zajednice kreirali bi vanjsku politiku i održavali diplomatske odnose s drugim državama, posebice kada je riječ o suradnji s Europskom unijom te bi kreirali politiku koja je u interesu

obje strane. Pitanje vanjske politike i diplomatskih i međunarodnih odnosa tiče se države kao jedne dok bi o drugim pitanjima odlučivale zasebno kao ciparski Grci i ciparski Turci. Takva državna struktura osiguravala im je stupanj autonomije i očuvanje njihovih etničkih obilježja i karakteristika.

Rad parlamenta bio bi organiziran poput britanskog parlamenta, sastavljenog od Gornjeg i Donjeg doma. „Senat (gornji dom) imao bi 48 članova s jednakim brojem iz svake od dviju zajednica, dok bi Zastupnički dom (donji dom) trebao imati 48 članova, od kojih 12 njih ciparskih Turaka“ (Theodoulou, 2016). Takva struktura osigurala bi podjednaku zastupljenost naroda na razini Senata, dok bi na razini Zastupničkog doma ciparski Turci bili podzastupljeni i u manjini. Svaka od strana imala bi pravo na svoje zakonodavstvo, sudstvo i izvršnu vlast koju bi činili njihovi članovi. Kada se govori o teritorijalnim podjelama u svakom slučaju najviše teritorijalnog prostora dobili bi ciparski Grci zbog njihove prostorne rasprostranjenosti kroz povijest. Sa većinom od 80% stanovništva, i 18% ciparskih Turaka, nije bilo moguće da im se oduzme veliki dio teritorija. Ciparski Turci su morali prihvatiti ono što im se nudilo, jer drugačija preraspodjela prostora nije bila moguća. Annanov plan obuhvaćao je sve značajke koje su predstavljene Ciriškim i Londonskim sporazumom, ali i Ugovorom o jamstvu prema kojemu su Velika Britanija, Grčka i Turska nositelji mira, sigurnosti, suvereniteta i teritorijalnog jedinstva Republike Cipar. Ukoliko bi došlo do prihvatanja Annanovog plana, vojno pitanje i militariziranost otoka bi bilo jedno od bitnih točaka za raspravu. Velika Britanija je morala prepustiti neke baze otoku, ali je zadržala prema potpisanim sporazumima nekoliko njih, dok su Grčka i Turska morale povući vojsku, a Ujedinjeni narodi su morali osigurati mir i sigurnost sve do konačnog povlačenja turskih i grčkih vojnih snaga s otoka.

Gledano na situaciju s političke strane, postojali su pokušaji međunarodne zajednice za ujedinjenje otoka, ali u konačnici nije učinjen niti jedan ozbiljan napredak po tom pitanju. Ograničenost načina života koji sada vlada i napetosti koje još uvijek postoje između ciparskih Grka i ciparskih Turaka može se riješiti kada bi bilo političke volje, ali prije svega volje etničkih zajednica.

5. Utjecaj vanjskih aktera

Već duže vremena Cipar se može smatrati jednom od problematičnijih država koja je uvelike povezana s Europom. Iako neki neće pridavati veliku pažnju situaciji na otoku, drugi su godinama povezani s otokom i uključeni u pregovore oko ujedinjenja. Kao što je već navedeno veliki utjecaj na Cipar imaju prije svega matične države najzastupljenijih etničkih zajednica – Grčka i Turska. Uz te dvije države kao jamac sigurnosti i stabilnosti i državnog integriteta svakako se smatra Velika Britanija, a pridružila joj se i Europska unija koja je započela pregovore o ulasku u europsku zajednicu unatoč žestokom protivljenju Turske. Ukratko rečeno „stjecanju neovisnosti Cipra tijekom pedesetih godina 20. stoljeća, odnosno internacionalizaciji problema, suprotstavljala se V. Britanija, kolonijalna sila u opadanju. Na scenu stupa Grčka koja podržava stjecanje neovisnosti Cipra, uz nikada napuštene ideje enosisa, i na kraju Turska, koja se usuđuje čak i vojno intervenirati, čime snažno, manje ili više otvoreno, zagovara podjelu otoka – taksim“ (Janković i Simić, 2015: 15). Utjecaj vanjskih aktera je iz očitih razloga potreban kako ne bi došlo do eskalacije sukoba na otoku.

Svaka od strana uputila je određene zahtjeve suprotnoj strani, iako do ispunjenja nije došlo. Politički predstavnici ciparskih Grka i Turaka vodili su diplomatske pregovore no nikada se nisu dotakli srži problema podjele, a to je pitanje vlasništva i granica. Nakon turske invazije 1974. godine na ciparski otok, ciparski Grci su bili poraženi, ali i prepušteni sami sebi od strane Grčke te „u sve većoj mjeri nastoje izgrađivati vlastiti međunarodni identitet i poziciju inzistirajući i dalje na helenskom karakteru čitavog otoka“ (Janković i Simić, 2015: 129). Dobra pozicija na Mediteranu osiguravala je Cipru zainteresiranost velikih sila za to područje. Posjedovanje bitnih trgovačkih luka i pravaca donijelo je Cipru bitni strateški položaj među kojima je blizina Sueskog kanala koji je Velikoj Britaniji bio od velikog značaja. Može se reći da iako je Cipar mala otočna država, ima veliki potencijal i izrazito bitan geopolitički položaj koji joj osigurava povezanost s velikim državama poput Velike Britanije, Grčke i Turske s kojima je povezan ekonomski, politički i etnički.

5.1. Grčka

Država Grčka smatra se većinskim vlasnikom otoka Cipra s obzirom da ciparski Grci čine većinu na otoku. Povezanost Cipra s Osmanskim carstvom koje je bio tursko, daje za pravo ciparskim Turcima da prisvoje otok u svoje ruke, ali ciparski Grci su ti koji navode da je vlast priklonjena njima što se može povezati s dobrim odnosima između Cipra i Helenske Republike. Nacionalizam koji se probudio u ciparskim Grcima želio je izgraditi jedinstvenu

državu koja je spojena sa matičnom državom Grčkom. Od samih početaka problema između etničkih zajednica ciparski Grci su zahtijevali samoodređenje naroda, ali u zajednici s Grcima koje su smatrali pravim saveznicima i strateškim partnerima. Iako su Grci više okrenuti europskoj kulturi i zapadnim vrijednostima, smatrali su da prepuštanje otoka turskoj strani nije u interesu što se dodatno zakompliciralo podjelom otoka. Jezik, kultura, religija i zajednička nacionalnost su samo dio identiteta koji dijele ciparski Grci i matični Grci. Prije stupanja u kontakte s međunarodnom zajednicom, Grčka je bila glavni uvozni i trgovinski, ali i gospodarski partner Cipra.

Iako će mnogi govoriti, posebice ciparski Grci, da Cipar pripada isključivo grčkoj strani, zaoštavanje odnosa nakon invazije, ali i odbijanja mirovnog sporazuma, to jest Annanovog plana o ujedinjenju je dodatno zaoštrilo odnose na relaciji Turska-Grčka. S obzirom na činjenicu da su ciparski Grci ti koji su odbili plan o ujedinjenju i stvaranju zajedničke stabilne države, možemo se pitati koji su razlozi zašto ciparski Grci i Grčka ne žele izgraditi mir na otoku. Svakako jedan od razloga jest činjenica da ne žele prepustiti dio vlasti turskoj strani niti im dopustiti da na bilo koji način ojačaju zbog straha od pretrpljene invazije 1974. godine. „U razdoblju nakon 1974. godine postalo je jasno da se ciparski Grci i Grčka nisu odrekli svojih ambicija da ostvare prevlast nad Ciprom. Unatoč gorkim događajima od 1963. do 1974., uprava ciparskih Grka, potaknuta od Grčke, povećala je svoju vojnu izgradnju i provokativne aktivnosti na otoku“ (Mfa.gov.tr). Ciparski Grci smatraju da su jedini pravi vlasnici koji trebaju imati prava na otok, no bez obzira na to što oni čine većinu na otoku, nemaju prava na svojatanje čitavog otoka.

Grčka i ciparski Grci došli su u novu fazu geostrateške suradnje posebice s Europskom unijom i međunarodnom zajednicom od kojih traži potporu za svoju politiku kako bi došlo do oslabljivanja ciparskih Turaka, ali i konačnici kočenja Turske u putu prema Europskoj uniji. Diplomacija koju vode grčki čelnici za sada je prilično uspješna u pravcu kočenja turske strane, ali griješi u pravcu odbijanja mirovnih sporazuma i konačnog ujedinjenja otoka bez obzira što obje etničke zajednice žive mirnim i slobodnim životom, događaji iz prošlosti se ne zaboravljaju. U narednim godinama nastojat će se riješiti ciparski problem na čemu ustraju Europska unija i međunarodna zajednica. Grčka će svakako nastojati štititi svoje nacionalne interese, ali i interese ciparskih Grka, kao i turska strana, ali će morati pod pritiskom drugih aktera riješiti probleme i uspostaviti trajni mir i stabilnost otoka.

5.2. Turska

Interes Turske prema Cipru kao otoku i kao državi seže još iz povijesti isto kao i interes Grčke. Nekadašnja pripadnost Osmanskom carstvu ostavila je traga i na otoku te je to jedna od poveznica s Cipranima. „Geopolitički položaj u odnosu na Tursku često se koristi kod pokušaja da se dokaže da Cipar treba da pripadne Turskoj“ (Pavić, 1965: 90). Kultura, geopolitički položaj, zajednička povijest dovoljni su razlozi turskim čelnicima da smatraju kako imaju pravo sudjelovati u odlukama vezanim za otok, što se u konačnici i pokazalo. Sve do predaje otoka u kolonijalnu vlast Velike Britanije, otok je služio kao baza i dobro strateško mjesto u Osmanskom carstvu no zbog prijetnje ruske vlasti potrebna joj je bila pomoć.

Dolaskom kolonijalne vlasti Velike Britanije na otoku, Turci su shvatili kako je britanska vlast naklonjenija grčkoj strani te ju je podupirala u svim odlukama na štetu turske strane. Ta situacija se posebice očitovala u podjeli teritorija, gdje je tursko stanovništvo bilo prilično u manjini. Pojava taksima i enosisa potakla je još veću netrpeljivost među stanovništvom i dovela ih u stanje u kojemu su danas. Iako je Republika Cipar proglasila svoju neovisnost i dalje je ostala usko vezana uz svoje nekadašnje države, pa tako i Tursku. S obzirom da na otoku živi i tursko stanovništvo, turske vlasti smatraju da imaju prava reagirati i stati njima u zaštitu u slučaju problema ili mogućih napada. Bez obzira na svu prošlost Turska smatra da ima prava na otok, što je izjavio i glasnogovornik Ministarstva vanjskih poslova te je napomenuo da: „[Turska] će odlučno nastaviti čuvati svoja prava i interese koji proizlaze iz činjenice da su ciparski Turci suvlasnici otoka. (...) Oni koji poduzimaju korake u regiji na štetu legitimnih prava i interesa Republike Turske, kao i Turske Republike Sjeverni Cipar, i oni koji pokušavaju zanemariti Tursku u regiji, nikada neće ostvariti svoje ciljeve“ (Aa.com.tr, 2018). Republika Turska je danas postala vrlo bitan svjetski igrač koji može bilo kojoj sili poremetiti planove, ali i oštro odgovoriti i braniti svoje interese na koje smatra da ima prava. Potrebno je shvatiti da je Republika Cipar vrlo bitno područje objema stranama te da neće lako prepustiti odluke grčkoj strani, ali niti međunarodnoj zajednici.

Za sve neuspjehe u procesima mogućeg ujedinjenja Turska je krivila ciparske Grke i grčke čelnike koji su u konačnici i odbili mirovni sporazum na referendumu. Gledajući današnju situaciju može se reći da je Turska prilično vezana za ciparske Turke te da je spremna sve učiniti da ih zaštiti i da očuva kako njihove tako i svoje nacionalne interese. Oduzimanjem prava ciparskim Turcima na dio otoka je nemoguće jer su oni podjednaki vlasnici otoka kao i ciparski Grci. U svojim političkim istupima i izjavama, turski čelnici su spremni na bilo koji korak što je potvrdio i predsjednik Republike Turske, rekavši: „cijeli

svijet promatra našu odlučnost. Nitko ne bi trebao sumnjati da herojska turska vojska, koja [Sjeverni] Cipar smatra svojom domovinom, neće oklijevati poduzeti isti korak koji je poduzela prije 45 godina, ako je to potrebno za život i sigurnost ciparskih Turaka“ (Hurriyetdailynews.com, 2019). Mir u regiji bitan je posebice Europskoj uniji, ali i Grčkoj i Turskoj kako ne bi došlo do većih netrpeljivosti koje se mogu svakako osjetiti između zajednica.

U posljednje vrijeme može se primijetiti velika napetost na otoku zbog turskih istraživanja plina na području Sjevernog Cipra koji pripada turskoj strani. Nezadovoljstvo su pokazali svi, posebice zbog dodatnog miješanja međunarodne zajednice na područje koje Turska smatra svojim pravom i vlasništvom. S obzirom na tu situaciju može se primijetiti kako će Turska i dalje štiti svoje interese zbog prava na koja ima s obzirom na povijesnu povezanost s otokom i povezanost s ciparskim Turcima. Nacionalizam kojim se probudio posljednjih godina u velikim državama može se primijetiti i na primjeru Turske no pitanje je bi li Turska zaista opet izvela invaziju na otoku koji nema dobro organiziranu vojsku i koja je prepuštena svojim jamcima mira – Velikoj Britaniji, Grčkoj i Europskoj uniji.

5.3. Velika Britanija

Utjecaj Velike Britanije i njezine vladavine može se uočiti još u vrijeme Osmanske vladavine kada su britanske vlasti počele jačati sve više i više veze s otokom. Povijesno je poznato da je Velika Britanija imala velik broj kolonijalnih područja pa je tako i Cipar djelovao kao jedna od britanskih mnogobrojnih kolonija. Mnogi će reći da su kolonijalne države bile iscrpljivane na sve moguće načine te da nisu ništa dobivale od matičnih država, Cipar iako je bio kolonijalna država Velike Britanije nije bio opustošen u bilo kojem smislu. Stoga je „1925. Cipar je postao krunska kolonija, a vrhovni britanski upravitelj, visoki povjerenik, postao je guverner“ (Solsten, 1993: 21). Iako su Ciprani imali veliku autonomiju koja se ticala funkcioniranja, „Cipranima nije bilo dopušteno formiranje nacionalističkih skupina“ (Solsten, 1993: 23). Želja za upravljanjem nad tim otokom potakla je od borbe protiv ruske agresije i ekspanzije i sprječavanje širenja ruskog teritorija. Raznolikost obale i velik broj pomorskih luka bile su prednosti otoka. Iako Cipar nije bio pretjerano ekonomski razvijen, pomorske luke i vojne baze osnaživale su njegovu geopolitičku važnost.

Netrpeljivost između ciparskih Grka i Turaka postojala je već u doba britanske kolonijalne vladavine gdje su Britanci uvijek bili na strani jednih, na štetu drugih. Iako su bili privrženi jednoj strani, cjelokupni otok i njegovo stanovništvo je imalo koristi od britanske vlasti. Prije svega provodila se potrebna modernizacija i projekti koji su se ticali cestovne

infrastrukture, obrazovne i zdravstvene reforme, izgradnja škola, bolnica i vrtića, gospodarske reforme koje su se najviše ticale malih farmera i gospodarstvenika. Najveći doprinos je bio u ekonomiji što je dovelo Cipar na određenu razinu da može sudjelovati u svjetskoj razmjeni i u stabilizaciji svojih financija i pokretanja novih reformi.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata Cipar je prije svega služio kao vojna baza za mornaricu i održavanje treninga vojnih snaga pri čemu je ciparsko stanovništvo često odlazili i u odsluženje vojske. Iako su ciparski Grci bili protiv britanske vlasti i željeli su se oduprijeti njezinoj moći, u ratu su se borili kao njezini saveznici. „Krajem 1946. britanska vlada najavila je planove za liberalizaciju kolonijalnoj upravi Cipra i pozvala Ciprane da osnuju Savjetodavnu skupštinu u svrhu rasprave o novom ustavu“ (Solsten, 1993: 25). Britanija kao kolonijalna matica trošila je izrazita financijska sredstva za izgradnju, opremanje i organizaciju vojnih baza. Prilikom potpisivanja Ciriškog i Londonskog sporazuma, britanska strana je inzistirala na očuvanju suvereniteta nad vojnim bazama. Govoreći o sporazumima koji su se ticali stvaranja i proglašenja neovisnosti „Velika Britanija bila je ravnopravna strana u većini sporazuma kojima se odlučivalo o sudbini otoka“ (Zorko, 2007: 127).

Iako je od potpisivanja Ciriškog i Londonskog ugovora prošlo šezdeset godina, Velika Britanija i dalje posjeduje vojne baze na Cipru. Kako su se mijenjale britanske vlasti, tako su se mijenjala i mišljenja o zadržavanju prava na baze. Dolaskom na vlast nove laburističke vlade počela se razmatrati „mogućnost da se Britanija odrekne tih baza, motivirajući to fiskalnim momentima i opadanjem njihovog vojničkog značaja u uslovima nove globalne ratne strategije“ (Pavić, 1965: 96). Analizirajući stanje i nove geopolitičke strategije, Velika Britanija je shvatila da su se promijenili uvjeti moći i da se treba okrenuti drugim državama koje mogu predstavljati potencijalne smetnje i opasnosti za svijet.

5.4. Europska unija

Interesi ciparskih Grka oduvijek su bili okrenuti europskim i zapadnim vrijednostima i povezanosti s Europom više nego s Turskom i zemljama Bliskog istoka. Želja Republike Cipar za europeizacijom s vremenom se počela buditi kako bi se spriječio utjecaj Turske i muslimanske kulture. Cipar kao otok odvojen od ostatka zemalja imao je vrlo usku povezanost, ali i ekonomsku ovisnost o Velikoj Britaniji. S obzirom na trgovinske odnose sa maticom kolonijalne vlasti postala je ovisna i o drugim europskim zemljama. 1961. godine Cipar je iskazao interes za ulaskom u Europsku ekonomsku zajednicu no to se nije ostvarilo. Situacija koja se bila razvijala na otoku zbog napetosti u odnosima između ciparskih Turaka i ciparskih Grka i nestabilnosti, isključila je bilo kakvu mogućnost ulaska u međunarodnu

zajednicu. Proces pregovaranja s Europskom unijom oko članstva dugi niz godina je odlagan zbog sukoba i netrpeljivosti između dvije etničke zajednice.

Pregovori Europske unije i Republike Cipar temeljili su se prije svega na uvjetu rješavanja ciparskog pitanja kao primarne zadaće pri čemu su mnogi smatrali da „rješenje ciparskog problema ne treba biti preduvjet za napredak Cipra u europskim integracijama, što je formalno konstatirano i na samitu EU u Helsinkiju“ (Simić, 2015: 122). Ulazak Cipra u Europsku uniju izazvao je velike rasprave o pravim razlozima zašto je Europska unija dopustila takav rasplet situacije. Nezainteresiranost ciparskih Grka za ujedinjenje s ostatkom otoka pobudilo je s jedne strane interes Europske unije prema području Turske i Bliskog istoka u sprječavanju širenja njihovog utjecaja te s druge strane prilika Europske unije da pokaže svoju pravu moć u rješavanju ciparskog problema i stvaranju stabilne europske zajednice podupiranjem ciparskih Turaka koji su prihvatili u velikoj većini Annanov plan. Iako su ciparski Grci razočarali europske čelnike na referendumu 2004. godine te odbacili Annanov plan o ujedinjenju otoka, Europska unija ih je i dalje podržavala u očuvanju stabilnosti i mira.

Iako se naizgled čini da Cipar i Europska unija imaju povezanost isključivo u kulturnom smislu, odnosno prihvaćanju zapadne kulture te dvije zajednice su povezane prije svega ekonomski, ali i financijski. S obzirom na situaciju u kojoj se Cipar nalazio, međunarodna zajednica mu je pružala financijsku potporu kako bi se nastavio razvoj i spriječilo zaostajanje u bilo kojem smislu. Europska unija je prihvaćala ciparsku vlast kao legitimnu te je dogovoren niz sporazuma o međusobnoj suradnji gdje se Republika Cipar obvezala pronaći rješenje za ciparski problem. Može se reći da je Cipar ulaskom u Europsku uniju profitirao u nekim pogledima, otvoreno im je europsko tržište, sloboda kretanja, ali i globalna prepoznatljiva europska politika. Europska unija se kroz dugi niz godina provukla u srž ciparske politike i transformirala ju u europsku politiku pri čemu se njeguju europske norme, pravila i politika, odnosno europeizirala ju u političkom – promjene u pogledu političkih institucija, i kulturnom smislu – promjena identiteta i interesa što je bio najveći problem između sukobljenih etničkih zajednica. „Očekivanja onoga što EU 'može učiniti' Cipru razlikovala su se od onih koji to vide i prije svega kao promjenu strateškog okruženja od onih koji su se nadali temeljnoj promjeni u konstrukciji onoga što znači biti 'Cipranin'“ (Diez i Tocci, 2010: 178). Jačanje ciparskih Grka kao strateških partnera na otoku bila je jedna od ideja europske zajednice za pridobivanje povjerenja u rješavanju ciparskog problema, što je u konačnici bilo bezuspješno nakon što su ciparski Grci na referendumu odbili prijedlog ujedinjenja i sve iznenadili.

Politika koju provode čelnici ciparskih Grka nije se smatrala pravilnom, posebice zbog izolacije koju je nametnula ciparskim Turcima. Iako je situacija bila prilično napeta između dviju zajednica, grčka strana je vodila riječ i zapravo može se reći da se Europska unija prilagođavala ciparskim Grcima i njihovoj politici. Cipar je pokazao veliku sposobnost kontrolirati situaciju u svoju korist te na koji način će prihvatiti projekt integracije europske kulture i europske politike. Članstvo Republike Cipar u Europskoj uniji donijelo je prednost samo jednoj strani – Europskoj uniji. Jačanje strateške pozicije od strane Europske unije na otoku doprinijelo je još većem utjecaju i širenju moć dok s druge strane Ciprani su krenuli na put prema „promjeni vlastite političke (i ekonomske) situacije“ (Diez i Tocci, 2010: 183). Ovaj primjer zorno prikazuje činjenicu da je u političkom smislu svakoj velikoj zajednici bitno učvršćivanje strateške pozicije posebice ako je dobar geografski položaj poput Cipra. Mogućnost da se ciparsko pitanje prepusti u ruke turske strane rezultiralo bi slabljenjem moć Europske unije, ali i moguće dodatno zaoštavanje odnosa sa Turskom i zemljama Bliskog istoka.

6. Europeizacija Cipra

Rješavanje ciparskog problema smatralo se velikim izazovom kako za Europu tako i za Europsku zajednicu. Govoreći o stanju državnosti Republike Cipar može se reći da je riječ o nepotpunoj državnosti posebice radi utjecaja Velike Britanije, Grčke, Turske i Europske unije. Smatralo se da se ciparski problem mora riješiti na internacionalnoj razini, s obzirom da niti Grčka niti Turska nisu pokazivale volju za njezinim rješavanjem. Iako je Republika Cipar proglasila svoju neovisnost unatoč povezanosti i utjecaju velikih svjetskih sila, na neki način nije jedinstvena i neovisna država. Internacionalizacijom ciparskog problema smatralo se da će možda Europska unija biti uspješnija u njegovom rješavanju, ali i u neutralizaciji turske strane u sprječavanju ikakve vojne intervencije na otoku. Europska unija je oduvijek bila veliki zagovaratelj mira i stabilnosti te se moglo očekivati da će to zahtijevati i od Republike Cipar.

Prije samog početka procesa europeizacije otoka veliku ulogu su imali Ujedinjeni narodi⁶ čije su mirovne snage boravile na otoku od 1964. godine stoga „UN-ova misija na Cipru najstarija je mirovna misija koja je doživjela brojne transformacije“ (www.cms.hr, 2015). S obzirom na do tada nepromijenjenu situaciju, obje sukobljene strane trebale su biti spremne na promjene i rješavanje međusobnih problema. Iako su imale mnogo zajedničkih poveznica, mogla se uočiti netrpeljivost između njih. „Rješenje ciparskog problema zasnovano je na zahtjevnom, otočnom identitetu (zajednička kolonijalna prošlost, običaji, norme i prakse) ili mirnom suživotu obje zajednice u jednom političkom entitetu“ (Zevarkis, 2002: 160). Mirni suživot u jednom političkom entitetu kao rješenje nije odgovaralo niti jednoj strani, jer se nisu željeli odricati svog načina života ili moći koju su imali u političkom smislu. Objе strane su spremno pokazale da ne žele pronaći mirno rješenje. Dolaskom mirovnih snaga Ujedinjenih naroda na otok, smatralo se da se će situacija promijeniti. Ujedinjeni narodi donijeli su nekoliko rezolucija u kojima su predlagali moguća rješenja ciparskog problema.

⁶ Prema podacima Ujedinjenih naroda na otoku borave pripadnici UNFICYP-a (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*) čija je glavna zadaća sprječavanje narušavanja mira i sigurnosti te jačanje povjerenja i međuljudskih odnosa između pripadnika dviju etničkih skupila – ciparskih Turaka i ciparskih Grka. Na otoku Cipru postoji i Zona razdvajanja UN-a, to jest zaštićeno područje Ujedinjenih Naroda (UNPA – *United Nations Protected Area*) koje“ dijeli otok na dva dijela u dužini od oko 180km. (...) U okviru zone nalazi se i posebno područje pod zaštitom snaga UN koje obuhvaća međunarodni aerodrom kod Nikozije, zgrade garnizona UN i lokalitet britanskih zračnih snaga (RAF)“ (Simić, 2015: 44)

Direktive koje je donio UN trebale su poslužiti kao smjernice u daljnjem pregovaranju te za formiranje čvrste i stabilne države u kojoj bi zahtjevi obje strane bili zadovoljeni. Stvaranje savezne republike koja bi se sastojala od dva dijela pri čemu bi obje strane imale jednaka prava. Definiranjem dva teritorija obuhvatile bi se obje etničke zajednici gdje bi svaka bila odgovorna za svoje područje, ali nacionalna pitanja ostala bi u nadležnosti zajedničke Vlade i parlamenta. Demilitarizacija otoka bila je druga točka programa kao jamstvo osiguranja mira i stabilnosti. Glavni ciljevi su bili stabilnost, mir, neovisnost uz odbijanje bilo kakvog odcjepljenja ili mogućeg priključenja nekoj od matičnih država. S obzirom da je crta razgraničenja između dvije skupine sprječavala njihovo slobodno kretanje, odabir prebivališta, pregovorima se očekivao pronalazak rješenja za prisilno raseljene građane. U konačnici netrpeljivost koja je vladala između sukobljenih strana nije osiguravala potreban mir i sigurnost te je bilo potrebno potaknuti suosjećanje i razumijevanje s obje strane kako bi se izgradila mirna i zajednička država temeljna na interesima svih strana (Zervakis, 2002: 160-161). Najopsežniji prijedlog rješenja o ciparskom pitanju bio je od strane glavnog tajnika Ujedinjenih naroda - Boutros Boutros-Ghalija.⁷ Autonomija s obje strane bila je zajamčena, ali ciparski Turci su bili i dalje u nepovoljnijem položaju s obzirom da se ovim planom predviđalo smanjenje teritorija u korist ciparskih Grka. Gubitak teritorija bio je veliki udarac za ciparske Turke i njihovu vlast. Ideja Ghalijevog plana opstala je sve do 1994. godine kada se u konačnici shvatilo da nije napravljen nikakav pomak te da nema nikakvog pomaka u stvaranju povjerenja i izgradnji zajedničke države.

Dugi niz godina i brojni pokušaji rješavanja problema nisu doprinijeli ikakvim pomacima, stoga su ciparski Grci bili nezadovoljni statusom koji imaju te su smatrali da je punopravno članstvo u Europskoj uniji prilika za približavanjem Europi i europskim zemljama, a ujedno i odmicanje od turskih zahtjeva i njihovog blokiranja europeizaciji. Europeizacija ciparskog problema se u tom trenutku smatrala jednim mogućim rješenjem. Proces europeizacije ciparskog otoka obuhvaća nekoliko točaka, a to su:

- „početak značajnih pregovora o pristupanju između Nikozije i Bruxellesa od proljeća 1998. zbog usvajanja pravne stečevine, uvjeta za unutrašnje tržište, i uvjeta za zajedničke politike (...) na cijelom otoku,

⁷ Boutros Boutros-Ghali bio je šesti glavni tajnik Ujedinjenih naroda koji je čelnicima grčkih i turskih strana predstavio niz ideja i mogućnosti kojim bi došlo do ujedinjenja Cipra kao zajednice sastavljene od dva entiteta koji bi činili jednu neovisnu, nedjeljivu državu. Ghalijev skup ideja bio je prihvaćen od strane svih članica Ujedinjenih naroda te je predstavljen sukobljenim stranama pri čemu bi Velika Britanija, Turska i Grčka bile jamci mira i sigurnosti na otoku. (Cyprus-mail.com, 2016)

- realizacija Carinske unije s Turskom nakon što je Grčka odbacila veto, i
- dugoročno uključivanje Turske u buduće širenje Zajednice na jug kao nužni završetak predstojećeg širenja na istok“ (Zervakis, 2002: 158).

Mogućnost suživota ciparskih Grka i ciparskih Turaka uvijek će se dovoditi u pitanje. Iako su obje strane u međunarodnim pregovorima iskazivale dobru volju za rješavanje ciparskog problema, u stvarnosti su vodile drugačiji razgovor. Niti jednoj strani nije bilo u interesu razočarati svoj narod i oduzeti im nešto na što oni imaju pravo. Kultura, religija, jezik i teritorij je nešto što ih je definiralo i teško je bilo za očekivati da će pristati na drastične promjene samo radi stvaranja zajedničke države pod jednom vlašću.

Europska unija nije krila želju za rješavanjem ciparskog problema te je s početkom pregovora o pristupanju 1992. godine i službeno uključena u rješavanje situacije na otoku. Iako je geografski mali otok, zbog svoje složene situacije pokazuje svoju veličinu i bitnost u međunarodnim krugovima. Pregovori s Europskom unijom nisu tekli onako kako se očekivalo posebice zbog turske strane koja je odbijala ikakve mogućnosti europeizacije i provođenja planova velikih sila. S obzirom da Turska nije članica Europske unije, ciparski Turci su smatrali da niti oni ne trebaju pristupiti tim pregovorima. Različitosti koje su postojale između europski država koje su bile pretežito kršćanske i muslimanskih poput Turske, su bile velike. Republika Cipar je ustrajala na počecima pregovora s Europskom unijom te je morala proći sve procese kao i ostale zemlje članice te ispuniti sve uvjete. Iako je rješavanje etničke podijeljenosti bilo jedno od uvjeta za ulazak u Europsku uniju, u konačnici su shvatili kako do toga neće doći te je dovedeno u pitanje prihvaćanje Annanovog plana.

Glavni uvjeti ulaska u Europsku uniju odnosili su se na rješavanje ciparskog problema i prihvaćanje rezolucija Ujedinjenih naroda koje su jamčile mirno rješavanje situacije i stvaranje jake i stabilne države uz potporu Europe i Zapada i velikih svjetskih sila. U konačnici „europeizacija ovog konflikta nije pomogla u njegovu rješavanju, iako se nije dogodilo ni obrnuto – konflikt, tj. podjela otoka nije ni u jednom trenutku usporila pristupanje Cipra Europskoj uniji“ (Zorko, 2007: 127). Europska unija je postala aktivna oko ciparskog pitanja, a s obzirom kako se očekuje i pritišće Republiku Cipar za njegovo rješavanje, postat će još aktivnija. Možemo se pitati hoće li Europska unija konačno napraviti veliki korak i iskoristiti svoju moć i natjerati Republiku Cipar da konačno ujedini svoj teritorij. Svakako Europska unija će u narednim godinama morati uložiti napore u rješavanju ovog pitanja i etničke podijeljenosti otoka. Iako danas EU ima nesuglasice s Republikom Turskom oko ulaska u zajednicu, to svakako utječe i na ciparske Turke koji su vrlo bliski s Turskom i dijele njezino mišljenje o europskom širenju.

Unatoč neispunjenim uvjetima u pristupnim pregovorima, 16.4.2003. godine predan je zahtjev za punopravno članstvo u Europskoj uniji, a 2004. godine Cipar postaje punopravna članica Unije, čime predstavlja presedan u europskoj politici što se odnosi na činjenicu da je praktički pola otoka ušlo u Europsku uniju. Iako se smatralo da će se prihvatiti Annanov plan te da će konačno doći do ujedinjenja otoka tada bi cijeli otok ušao u EU no s obzirom da je plan odbijen, zajednici je priključen samo južni – grčki dio. Za grčku stranu svi prijedlozi ujedinjenja i mogućnosti ulaska u Uniju su bili neprihvatljivi što su pokazali i na referendumu gdje su odbacili mogućnost ujedinjenja sa 75 posto glasova. Ciparski Turci su sa 64 posto glasova prihvatili Annanov plan, što je manje od glasova ciparskih Grka te je iz tog razloga pola otoka pristupilo Europskoj uniji, iako se službeno navodi i Sjeverni Cipar dijelom Republike Cipar. Europska unija i međunarodna zajednica smatrale su da je to povijesni trenutak u rješavanju ciparskog problema, ne nadajući se ovakvom raspletu.

Pritisak međunarodne zajednice na ciparske Grke i ciparske Turke nije bio uspješan, jer su bili svjesni da ne postoji drugi plan za ujedinjenje. Može se reći da „rezultati referenduma sadržavaju neuspjeh za cijelu međunarodnu zajednicu, za UN i za Europsku uniju koja nasljeđuje teška pitanja otočne podjele. Nada u ponovno ujedinjenje sada je u zastoju“ (Robert-schuman.eu, 2004). Mnogi smatraju da je ovakva neočekivana situacija oslabila moć međunarodne zajednice, može se reći da je proces europeizacije ciparskog problema bio uspješan, bez obzira što je pola otoka pristupilo Uniji. Međunarodna zajednica i Europska unija ulažu velike diplomatske napore kako bi se novi pregovori priveli kraju te kako bi konačno ujedinili razjedinjeni otok.

7. Rješenja ciparskog problema

Prilike za napredak i rješavanje ciparskog problema ostale su netaknute već desetljećima. Iako su postojale inicijative za rješavanje problema sukoba i podijeljenosti otoka i diplomatski naponi oko toga, Cipar je ostao podijeljeni otok, a izgledno je da će tako i ostati do daljnjega. Optimizam koji vlada prije svakog početka pregovora, vrlo ubrzo nestane i donese još jedno razočarenje za dvije etničke zajednice. Iako bi obje strane imale koristi od ujedinjenja, posebice Grci koji bi se mogli vratiti na područje koje je pripalo grčkoj strani, a turska strana bi konačno bila otvorena prema suradnji s drugim državama što nije bilo moguće zbog njezine izolacije. Pitanje ulaska Cipra u Europsku uniju kočila je turska strana što je dodatno zakompliciralo procese mirjenja i ujedinjenja, ali i europeizaciju otoka. Gledajući na razlike između dvije etničke zajednice, postoje velike razlike u kulturnom i nacionalnom smislu. Iz tog razloga se možemo pitati bi li ujedinjenje otoka zaista bilo dobro rješenje.

Intervencija Ujedinjenih naroda na otoku i smirivanje napetosti trebalo je potaknuti rješavanje problema. Od Sporazuma koji su potpisani i u konačnici Annanov plan kao jedan od boljih mirovnih planova, očekivala se bolja budućnost. No, „jedinice Ujedinjenih nacija, iako na Cipru predstavljaju pozitivni faktor, ipak su samo snaga koja je dovedena izvana i koja može osigurati mir, ali ne i riješiti probleme“ (Pavić, 1965: 70). Realno gledajući Ujedinjeni narodi su isključivo međunarodna organizacija za održavanje mira i sigurnosti u svijetu, bez mogućnosti većeg djelovanja. Mir na otoku je moguć ako se postigne konsenzus između etničkih zajednica i osiguraju se svakoj jednaka prava kao nacionalnim manjinama na Cipru. „Čak i ako čelnici postignu dogovor, ciparsko pitanje i dalje neće biti riješeno. Dvije etničke skupine trebat će biti upoznate s ekstremno kompliciranim dogovorom i novim ustavom, te potom na odvojenim referendumima glasovati o tome prihvaćaju li ih“ (HINA, 2017).

Europska unija, ali i ostale zemlje s pravom su u dilemi kako postupiti prema ciparskom problemu i nakon toliko godina. Može se uočiti da je postojalo nekoliko alternativa za moguće rješenje problema: „(1) da trenutni *status quo* ostaje; (2) da se otok ujedini putem federalnog uređenja koji bi bio rezultat pregovora i zasnovan na snažnoj ili labavoj federaciji ili na nekom posrednom uređenju; (3) da Cipar bude formalno ili neformalno objedinjen/pripojen, dijelom ili u cijelosti, s Grčkom i/ili Turskom“ (Michalis Stavrou, 2009: 156). Ciparski Grci nadaju se pronalasku primjerenog rješenja koje će prije svega ići njima u korist. Europsko rješenje predviđa ujedinjenje otoka i konačno stvaranje jedinstvene zajedničke države. Zagovornici europskog rješenja smatraju da je to jedini pravi način da se

izbjegne ponovno zaoštavanje odnosa na relaciji Turska-Grčka-Europska unija. Iako Republika Cipar ima svoju autonomiju i neovisna je, može se uočiti kako postoji veliki politički utjecaj na mnoge odluke posebice kod prilagođavanja zakonodavstva i drugih političkih sfera. „U nedostatku izgleda za nagodbu, često se postavlja pitanje je li nastavak *statusa quo* možda najbolji ishod“ (Ker-Lindsay, 2011: 103). Kako se Turska želi približiti Europskoj uniji, ciparski Grci su jedini koji se smatraju preprekom u takvim pokušajima strateškog jačanja. Pokušaji stvaranja federacije zasnovanoj na dvije etničke zajednice teško da će se ostvariti, s obzirom da niti jedna strana nije pokazala iznimnu volju za time, iako su kroz godine se usuglasile oko mnogih stvari. Sve dok postoji ovakva situacija i napetost i razdvojenost dviju etničkih zajednica međunarodna zajednica će biti prisutna u strateškom smislu kako ne bi izgubila dio područja koji se smatra vrlo bitnim.

U slučaju rješenja ciparskog pitanja i ideji stvaranja zajedničke države, postavlja se pitanje koji oblik države bi to bio – federalizam ili unitarizam (konfederacija). U slučaju unitarne države obje strane bi imale svoju autonomiju, ali uz minimalno miješanje središnje vlasti ili je uopće ne bi bilo. U tom slučaju, mnogi smatraju da „postoji duboka zabrinutost da bi jedna konfederacija jednostavno utrla put formalnom rascjepu u kasnijoj fazi“ (Ker-Lindsay, 2011: 107) što bi moglo potaknuti i novi oružani sukob oko teritorija i imovine građana. Prema ciparskim Grcima, ideja stvaranja konfederativne države je prihvatljiva u slučaju da se Turskoj ograniče sva politička prava, ali uz mogućnost svih prava i prednosti članstva u Europskoj uniji.

U konačnici kada se govori o mogućim rješenjima ciparskog problema, bitno je spomenuti i mogućnost provedbe taksima i/ili enosisa. Ideja ponovnog ujedinjenja (enosisa) ne pronalazi se niti na jednoj strani, osim u međunarodnoj zajednici koja smatra da je to jedino primjereno rješenje. Mogućnost dodatne podjele otoka je više izglednija. No, s obzirom na situaciju i neriješene odnose među zajednicama sukobi oko podjele imovine su vrlo izgledni, ali bitno je napomenuti da veće napetosti i sukobe međunarodna zajednica ne bi dopustila, jer niti jednoj strani nije u interesu vojno ratovati. Dualizam koji trenutno vlada na otoku je izgledna situacija koja će se održati i u budućnosti, jer spremnost političkih čelnika, Grčke i Turske na suradnju nije izgledna opcija. Održavanje referenduma o pitanju ujedinjenja ili ostanku na *statusu quo* bilo bi jedno od načina ispitivanja želja ciparskih Grka i ciparskih Turaka. Na taj način bi iskazali svoje mišljenje, a rezultat bi bio isključiva odluka naroda i demokratsko pravo koje bi međunarodna zajednica morala uzeti u obzir.

8. Zaključak

Republika Cipar je država s puno priča – priča koje su obilježile povijest i još uvijek ih pišu. Izgrađena na međusobnom poštovanju dviju većinskih etničkih zajednica koje su dijelile isti teritorij, kulture i način života, ali su zbog većih interesa i želja dovedene na rub sukoba što je u konačnici i eskaliralo 1974. godine turskom invazijom na otok. Umiješanost velikih aktera poput Velike Britanije, Grčke i Turske je u jednu ruku opravdana. Povijesne veze i odnosi uvelike su utjecali na to. U novijem razdoblju i međunarodna zajednica, odnosno Europska unija pokazale su interes za tim malim, ali vrlo bitnim strateškim otokom. Glavna teza koja se nastojala pokazati ovim radom odnosi se na ovisnost Cipra o Velikoj Britaniji kao bivšoj kolonijalnoj sili, težnja Grčke i Turske za osvajanjem druge polovice otoka i pripojenje u njihove matične države te u konačnici želja Europske unije za sprječavanjem širenja utjecaja Turske i provođenje europeizacije kao jedno od rješenja ciparskog problema. Nakon analizirane i proučene relevantne literature može se reći da je Cipar usko vezan za Veliku Britaniju, Tursku, Grčku, ali i Europsku uniju u novije vrijeme.

U geopolitičkom diskursu narativ podjele u slučaju Republike Cipar je ostao uvelike zapažen. S obzirom na definiranje pojmova enosisa i taksima, oba glavna aktera – ciparski Turci i ciparski Grci, su zazivali podjele. Iako su podjele definirane drugačije od strane Turske i od strane Grčke, u konačnici oba pojma gaje isti narativ. Težnja grčke strane za ujedinjenjem s Grčkom i osamostaljenje turskog dijela svelo se na isto – podjelu. Veliku ulogu u produbljenju podjela imaju i ostali akteri koji su inzistirali na narativu podjela što su iskazivali vlastitim interesima. Na posljertku ulaskom grčkog dijela otoka u europsku zajednicu i početkom procesa europeizacije konačni narativ podjele legaliziran je i od strane Europske unije što traje i danas.

Povezanost kultura, dijeljenje jezika, identiteta i zajedničkog života na otoku ostavila je neizbrisiv trag u njihovim međusobnim odnosima. Svakako za očekivati je da će svaka strana smatrati da nešto više pripada njima što će u konačnici i zaoštriti njihove odnose. Sve dok se ne riješi ciparsko pitanje i konačno riješi podijeljenost otoka, Republika Cipar će biti ovisna o vanjskim akterima, a ti isti vanjski akteri će koristiti otok u strateškom smislu, ali i zbog njegove geopolitičke pozicije. Strana kojoj će se otok prikloniti ovisi o središnjoj vlasti u kojoj većinu čine ciparski Grci. Bez obzira na sve prepreke s kojima stanovništvo živi, žele izbjeći bilo kakve dodatne sukobe iako su vlasti te koje potpiruju i veličaju nacionalizam. Ciprani će se možda opredijeliti za jednu stranu, ovisno o tome u kojoj su okolini živjeli, ali vjerojatno ne žele veće netrpeljivosti između naroda.

Diplomatski pregovori koje vode sve strane nisu nikada bili bezuspješniji, bez obzira što su postigli dogovore oko brojnih pitanja. „Od početka ciparskog problema uloženo je nekoliko diplomatskih napora kako u zemlji tako i u inozemstvu kako bi se poboljšalo mirno jedinstvo. Unatoč nedostacima prošlih napora, poželjno je ne samo riješiti to pitanje, već i učiniti ga pravodobnim“ (Dagli, 2017). Nadmetanje etničkog nacionalizma između dvije zajednice – ciparskih Turaka i ciparskih Grka, preraslo je u moguće oružane sukobe. No za vjerovati je da će međunarodna zajednica spriječiti bilo kakve pokušaje nasilnog zauzimanja otoka. Uzimajući u obzir geografsku blizinu Cipra Bliskom istoku i probleme s kojima se Europa danas suočava zbog priljeva velikog broja migranata, europska zajednica ustraje u pronalasku mirnog i sveobuhvatnog rješenja za ciparski problem, kako ne bi došlo do korištenja Cipra kao zaštitne zone i mjesta prihvata migranata što bi donijelo nove probleme.

Stvaranje savezne federalne države u kojoj bi postojalo jedno državljanstvo, odbijeno je od strane ciparskih Grka, a prihvaćeno od turske strane 2004. godine. Svi dotadašnji mirovni pregovori propali su na veliko razočaranje međunarodne zajednice. S obzirom na dugotrajnost sukoba između ciparskih Grka i ciparskih Turaka, jasno je da će to potrajati i u budućnosti. Na jamcima mira i stabilnost – Velikoj Britaniji, Turskoj, Grčkoj i Europskoj uniji, je da pronadu rješenje i uloze dodatne napore u ovaj naizgled nerješiv problem. Zadovoljiti obje strane, ali i interese međunarodnih aktera je prilično težak posao. „Situacija na Cipru nije samo središnja u odnosima Grčke, Cipra i Turske, već je presudna i za integritet EU. Međutim, četrdeset godina kasnije i još uvijek je nemoguće uhvatiti se u koštac s razlozima koji ciparski spor čine tako izvanrednim kako bi i dalje ostao neriješen“ (Avgousti, 2015). Europeizacija otoka doprinijela je razvoju otoka, ali i približavanju Europske unije tom strateškom mjestu, za sada je to bio veliki pomak koji su prihvatile obje strane. Mogućnosti koje su pružene objema stranama idu u korist svima, no sve dok postoje interesi pojedinih država koji su veći od interesa običnog naroda i njihovog života, teško je za očekivati da će se dogoditi pomak u pronalasku rješenja. Europski čelnici i središnje vlasti su ti koji odlučuju i donose konačne odluke, a koje poteze će napraviti, krenuti prema novim mirovnim pregovorima ili dodatno zaoštriti napete odnose, ostaje za vidjeti u narednim godinama.

9. Literatura

- **Knjige:**

Janković, Aleksandar i Simić, Živorad (2015) *Cipar – povijest ujedinjenja*. Osijek: Alberta.

Ker-Lindsay, James (2011) *The Cyprus problem: what everyone needs to know*. New York: Oxford University Press.

Solsten, Eric (1993) *Cyprus: a country study*. Washington D.C.: Federal Research Division, Library of Congress.

Michalis Stavrou, Michael (2009) *Resolving the Cyprus Conflict. Negotiating History*. United States of America: Palgrave MacMillan.

- **Akademski članci:**

Casaglia, Anna (2018) Northern Cyprus as an 'inner neighbour': A critical analysis of European Union enlargement in Cyprus. *European Urban and Regional Studies*, 1-13.

Diez, Thomas i Tocci, Nathalie (2010) The Cyprus Conflict and the Ambiguous Effects of Europeanization. *The Cyprus Review*, 22(2): 175- 186.

Loizides, G. Neophytos (2007) Ethnic Nationalism and Adaptation in Cyprus. *International Studies Perspectives*. 8: 172-189.

Pavić, Radovan (2007) Europa: zemljopisni sastav i geopolitička podjela. *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*. 4(1): 227-247.

Obućina, Vedran (2015) Turska politika prema Cipru. *Političke analize*, 6(22): 22-26.

Pavić, Radovan (1965) Osobine i problemi Cipra. *Politička misao: časopis za politologiju*, 2(2): 58-104.

Varnava, Andrekos (2010) Reinterpreting Macmillan's Cyprus policy, 1957–1960. *The Cyprus Review*, 22(1): 79-106.

Zervakis, Peter A. (2002) The Europeanisation of the Cyprus Question. A Model for Conflict Resolution? 39(5): 156-173.

Zorko, Marta (2007) Etnički sukob i sigurnost na Cipru. U: Siniša Tatalović (ur.), *Etničke manjine i sigurnost u procesima globalizacije* (str. 114- 129). Zagreb: Politička kultura.

- **Internetske stranice:**

Avgousti, Christina (2015) The unresolved Cyprus problem. https://www.lepetitjuriste.fr/the-unresolved-cyprus-problem/#_ftn12 (pristupljeno: 21.8.2019)

- Cms.hr (2015) <https://www.cms.hr/hr/ljudska-sigurnost/sto-se-radi-u-najstarijoj-mirovnoj-misiji-un-a> (pristupljeno: 21.8.2019)
- Cyprus-mail.com (2016) <https://cyprus-mail.com/old/2016/12/29/peace-plans-1992-1994-ghali-set-ideas/> (pristupljeno: 21.8.2019)
- Dagli, Ilke (2017) The Cyprus Problem: Why Solve a Comfortable Conflict? <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/the-cyprus-problem-why-solve-a-comfortable-conflict> (pristupljeno: 5.8.2019)
- Goktas, Meryem (2018) Turkey continues to preserve rights, interest in Cyprus. <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-continues-to-preserve-rights-interest-in-cyprus/1280403#> (pristupljeno: 8.8.2019)
- Hurriyetdailynews.com (2019) <http://www.hurriyetdailynews.com/if-needed-turkey-to-take-same-former-step-in-cyprus-erdogan-145120> (pristupljeno: 21.7.2019)
- Karyos, Andreas (2009) EOKA and Enosis in 1955-59: Motive and Aspiration Reconsidered. http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/4th_%20Symposium/PAPERS_PPS/HISTORY%20II/KARYOS.pdf (pristupljeno: 23.6.2019)
- Koumoullis, George (2017) Nationalism in Cyprus: a bit more complicated. <https://cyprus-mail.com/old/2017/11/05/nationalism-cyprus-bit-complicated/> (pristupljeno: 27.8.2019)
- HINA (2017) Optimizam, pesimizam, realizam: Što nose novi razgovori o ujedinjenju Cipra? <https://www.nacional.hr/optimizam-pesimizam-realizam-sto-nose-novi-razgovori-o-ujedinjenju-cipra/> (pristupljeno: 28.6.2019)
- Mfa.gov.tr (?) Why Greece and the Greek Cypriots do not Want Peace in the Island? http://www.mfa.gov.tr/why-greece-and-the-greek-cypriots-do-not-want-peace-in-the-island_.en.mfa (pristupljeno: 15.8.2019)
- Parikiaki.com (2016) Cyprus: AKEL and the Zurich – London agreements. <http://www.parikiaki.com/2016/02/cyprus-akel-and-the-zurich-london-agreements/> (pristupljeno: 26.6.2019)
- Schuman, Robert (2004) Failure of the referendum on the reunification of the Island. <https://www.robert-schuman.eu/en/eem/0291-failure-of-the-referendum-on-the-reunification-of-the-island> (pristupljeno: 21.8.2019)
- Tatalović, Siniša (2016) Korak do rješenja. *Casopis.skd-prosvjeta.hr*. <http://casopis.skd-prosvjeta.hr/korak-do-rjesenja/> (pristupljeno: 23.6.2019)
- Theodoulou, Michael (2016) A chronology of events 1955 to June 2019. <https://cyprus-mail.com/2016/12/29/chronology-events-1955-december-2016/> (pristupljeno: 20.6.2019)

Theodoulou, Michael (2016) The Peace Processes: 2004 Annan Plan. <https://cyprus-mail.com/2016/12/29/peace-plans-2004-annan-plan/> (pristupljeno: 20.6.2019)

10. Sažetak i ključne riječi

Ovaj rad temelji se na analizi studije slučaja Republike Cipra o pokušajima rješavanja problema i europeizaciji samog otoka. Ciparski problem predstavlja jedan od dugovječnijih pokušaja provedbe mirovnog sporazuma između dvije etničke zajednice – ciparskih Grka i ciparskih Turaka. Od turske invazije na otok 1974. godine zaoštrili su se dodatno odnosi između sukobljenih strana. Velika Britanija, Turska i Grčka postale su jamci mira i sigurnosti te glavni pregovarači u rješavanju problema. Početkom pristupnih pregovora s Europskom unijom i ona službeno postaje umiješana u situaciju na otoku te provođenje europeizacije je označilo novu fazu razvoja otoka. Iako postoje brojna rješenja problema niti jedna strana ne pristaje na uvjete koji ne idu njima u korist. Najuspješnije rješenje do sada je održavanje *statusa quo* koje jamči mir i sigurnost objema stranama. Analizom dokumenata i literature nastoji se objasniti interes velikih svjetskih sila i Europske unije na Republiku Cipar te kakav je to utjecaj ostavilo u međunarodnoj zajednici i propalim diplomatskim pokušajima.

Ključne riječi: *Republika Cipar, europeizacija, ciparski Grci, ciparski Turci, etnički sukob*

This paper is based on analysis of Cyprus as a case study on attempts to solve problems and Europeanization of the island. Cyprus problem is one of the long-standing attempts of implementation of the peace agreement between two ethnic communities – Greek Cypriots and Turkish Cypriots. Since the Turkish invasion of the island in 1974, relations between the conflict parties have intensified. The United Kingdom, Turkey and Greece have become guarantors of peace and security and have been the main negotiators in solving the problem. With the start of accession negotiations with the European Union, it officially becomes involved in the situation on the island and the implementation of Europeanization marks a new phase of island development. Although there are numerous solutions, neither side has agreed to the terms that will benefit them. The most successful solution so far is to maintain the *status quo* that guarantees peace and security for both parties. By analyzing documents and literature, it seeks to explain the great powers of the world and the European Union introduced in the Republic of Cyprus, which has influenced its stay in the international community and its failed diplomatic efforts.

Key words: *Republic of Cyprus, Europeanization, Greek Cypriots, Turkish Cypriots, ethnic conflict*

11. Popis kratica

EOKA	Nacionalna organizacija ciparskih boraca (grč. <i>Ethniki Organosis Kyprion Agoniston</i> - The National Organization of Cypriot Fighters)
EU	Europska unija (<i>European Union</i>)
NATO	Sjevernoatlantski savez (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
UN	Ujedinjeni narodi (<i>United Nations</i>)